

творче мислення, багата фантазія, спостережливість, ентузіазм по відношенню до своєї роботи та її завдань, старанність, дисциплінованість, здатність до критики і самокритики, неупередженість, вміння ладити з людьми.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, психологічними механізмами професійної спрямованості майбутніх психологів, що збудовують професію "психолога" у процесі післядипломної перепідготовки, можуть виступати складна багаторівнева структура мотивів, цінностей, особистісних смислів, а так само здібностей, що визначають професійно важливі якості психолога. В зв'язку з викладеним вище розумінням рушійних сил професійної спрямованості для розвитку останньої необхідна така організація діяльності студентів, яка б актуалізувала протиріччя між вимогами бажаної діяльності та її особистісним сенсом для людини. Можливості різних видів діяльності у цьому відношенні не рівноцінні.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Прогресс, 1987. – 304 с.
 2. Маркова А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М.: Прогресс, 1993. – 190 с
 3. Ростунов А.Т. Формирование профессиональной пригодности / А.Т. Ростунов. – М.: Прогресс, 1994. – 176 с.
 4. Титма М.Х. Выбор профессии как социальная проблема (на материалах конкретных исследований в ЭССР) / М.Х. Титма. – М., 1985. – 198 с.
 5. Халяпина Л.Н. Социализация учителя / Л.Н. Халяпина. – Кузнецк : Кузбас-свуиздат, 1995. – 128 с.
 6. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности / П.А. Шавир. – М. : Прогресс, 1991. – 395 с.
 7. Шишкина Л.И. Социально-правовые вопросы профориентации молодежи / Л.И. Шишкина. – Л.: ЛГУ, 1989. – 162 с.
- Стаття надійшла до редакції 04.06.2010р.

УДК 371.124:004

С.В. Сіткар
аспірант,
Тернопільський НПУ
імені В. Гнатюка

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ**

В статті розглядаються питання впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес вищої педагогічної школи та нових підходів до використання ІКТ в навчальній діяльності. Загальною метою дослідження є об'єднання результатів опитування учителів різних вікових груп міських та сільських шкіл щодо компетентності в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, встановлення причин низького рівня сформованості досліджуваного феномена.

Ключевые слова: компетентность, информационно-коммуникативная компетентность, информационные технологии, профессиональная деятельность.

У статті розглядаються питання впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес вищої педагогічної школи та нових підходів до використання ІКТ в навчанні. Узагальнено результати опитування вчителів трудового навчання різних вікових груп міських та сільських шкіл щодо компетентності в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, з'ясовано причини низького рівня сформованості досліджуваного феномена.

Ключові слова: компетентність, інформаційно-комунікативна компетентність, інформаційні технології, професійна діяльність.

The article deals with the adoption of new information and communication technologies in educational process of higher school and new approaches of ICT using in teaching. The results of labour teachers survey of different age-old groups in urban and rural schools as for the competence in information and communication technologies sphere are generalized, the reasons of low level development of the investigated phenomenon are analysed.

The Keywords: компетентность, information communication competence, information technologies, professional activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Діагностика й формування компетентності вчителя трудового навчання повинні враховувати функції професійної діяльності, особливості її протікання в сучасній загальноосвітній школі. Серед основних функцій діяльності вчителя трудового навчання виділяють: навчальну, мотиваційну, розвиваючу, контрольнокорекційну та діагностичну.

Слабким місцем залишається питання формування інформаційно-комунікативної компетентності вчителя трудового навчання як особистісного утворення, що синтезує знання, уміння, навички, набутий досвід і систему ставлень до змісту і результатів діяльності.

Однією із складових професійної компетентності вчителя трудового навчання, важливість якої детермінована сьогодні змінами в освіті та розвитком інформаційних технологій, є компетентність у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Для ефективної роботи вчитель трудового навчання повинен бути достатньо компетентним, тому що, крім суто традиційних професійних знань, навичок та умінь, він повинен володіти сучасними знаннями та навичками роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями, використанням апаратних засобів, використання інформації в електронному та друкованому варіантах (швидко її знаходити та раціонально опрацьовувати).

Необхідно також враховувати, що однією з основних у переліку ключових компетенцій, що містяться в рекомендаціях ЮНЕСКО, є інформаційна компетентність, тобто – уміння володіти інформаційними технологіями, працювати зі всіма видами інформації [1].

Реалізація компетентнісного підходу в освіті як основи формування життєспроможної самодостатньої особистості є одним із шляхів розвитку освіти. Спрямованість системи освіти лише на засвоєння системи знань, яка була традиційною й ефективною ще кілька десятиріч тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, що вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних фахівців, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні соціальних, виробничих та економічних завдань. Вирішення цих завдань вимагає істотної активізації самостійної та проду-

ктивної діяльності майбутніх педагогів, розвитку їх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання й розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства.

Зв'язок проблеми з науковими програмами, планами, темами. Володіння інформаційно-комунікаційними технологіями забезпечує можливість вчителю трудового навчання постійно перебувати в актуальній зоні науково-технічного прогресу, пристосовуватися до умов стрімкої інформаційної революції. Досвід інформатизації систем освіти інших країн свідчить, що однією з умов успіху є формування у педагогів як професійної інформаційної культури, так і загальної інформаційної культури. Підвищення ІКТ-компетентності педагога дає змогу як інтенсифікувати працю вчителя, так й її оптимізувати.

Серед учених, які досліджують питання фахової підготовки вчителя, переважає розуміння, що інформаційна компетентність учителя є однією з найголовніших складових його професійної компетентності (В. Лозова, Л. Карпова, О. Смолянинова, В. Гриньова, О. Мутовкіна, Н. Гез та інші).

Аналіз останніх публікацій показав, що українськими вченими здійснюються дослідження у різних напрямках, що відображено у працях О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшиної, С. Литвинової, О. Савченко, С. Трубачевої, Л. Паращенко, Г. Фрейман. Огляд історико-педагогічної та сучасної літератури свідчать, що вченими вивчається проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів і розглядається у соціальному, організаційному та психолого-педагогічному аспектах, що висвітлено в працях В. Адольфа, І. Ареф'єва, В. Бондаря, Н. Кузьміної, В. Лозової, А. Орлова, В. Пилипівського, С. Чистякової, М. Чошанова та інших.

Дослідження проблеми впровадження ІКТ у загальноосвітні навчальні заклади актуалізували питання навчання вчителів новітнім технологіям. На цьому наголошують у своїх працях В. Биков, Л. Брескіна, А. Звягіна, В. Зіяутдінов, М. Жалдак, О. Клочко, Н. Морзе, І. Прокопенко, О. Співаковський та інші.

Незважаючи на певні здобутки у дослідження проблеми, залишаються не вивченими питання формування ІКТ у майбутніх учителів трудового навчання.

Формулювання мети статті. Мета статті – проаналізувати результати діагностичного зрізу, щодо визначення рівнів сформованості ІКТ-компетентності вчителів трудового навчання, з'ясувати причини низького рівня володіння інформаційно-комунікативними технологіями.

Виклад основного матеріалу. Питання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів розглядали вітчизняні (В. Биков, Л. Брескіна, А. Звягіна, В. Зіяутдінов, М. Жалдак, О. Клочко, Н. Морзе, Н. Попович, І. Прокопенко, Л. Собко, О. Спирін, О. Співаковський, О. Овчарук, О. Пометун, О. Локшина, С. Литвинова, О. Савченко, С. Трубачева, Л. Па-

ращенко, Г. Фрейман) та зарубіжні (В. Котенко, С. Сурменко, Р. Горохова, Я. Веб, Т. Довнес та інші) науковці.

Однак як свідчать результати аналізу наукової літератури залишаються не розробленими питання врахування специфіки формування компетентності в сфері інформаційно-комунікаційних технологій учителів трудового навчання.

ІКТ – компетентність розглядається не лише як формування технологічних навичок. Вона передбачає сформованість у педагогів здатності використовувати сучасні інформаційні і комунікаційні технології для роботи з інформацією, уміння шукати необхідні дані, організовувати, обробляти, аналізувати та оцінювати їх, а також продукувати і поширювати інформацію відповідно до своїх цілей.

Ця здатність повинна забезпечити вчителям можливість:

- продовжувати освіту протягом усього життя (включаючи здобуття освітніх послуг з використанням Інтернет);

- професійно розвиватися, оптимально і ефективно використовувати можливості ІКТ у професійній діяльності;

- успішно і повноцінно жити і працювати в інформаційному суспільстві.

Відомо, що більшість учителів працюють з перевантаженнями. Педагоги часто звертають увагу на ці перевантаження як на причину неможливості знайти час на підвищення своєї ІКТ-компетентності, при цьому абсолютно випускаючи з уваги те, що саме це підвищення дає змогу інтенсифікувати працю вчителя, і полегшити її. Так, можливість пройти курсову підготовку є у кожного вчителя, але окрім цього, в навчальному закладі необхідно створити такі умови, коли вчителям було б вигідно підвищувати свій ІКТ-рівень.

Проте моніторинг цих процесів не відпрацьований, критерії оцінки ефективності роботи учителів трудового навчання в цьому напрямі не визначені.

У сучасному інформаційному суспільстві використання інформаційних технологій відіграє провідну роль під час вирішення різних професійних та навчальних завдань. За даними аналітичного дослідження агентства IDC “Зростаюче цифрове середовище: прогноз всесвітнього зростання обсягів інформації до 2010 р.” сукупний обсяг цифрової інформації в світі у 2006 р. становив 161 млн. Гб, що майже в 3 млн. разів перевищує обсяг інформації, що міститься у всіх будь-коли написаних книгах [2]. Відповідно, все більше і більше розширюється коло наочних сфер, в яких використовуються різноманітні інформаційні технології. За даними того ж джерела, з 2006 по 2010 рр. об’єм інформації збільшиться в 6 разів і становитиме 988 екзабайт при загальному щорічному зростанні 57%. Таким чином, оскільки сьогодні наростає проблема надлишку інформації, яку практично неможливо всю обробити, і з якої не завжди просто виявити достовірну інформацію, стає важливим, наскільки педагог здатний успішно орієнтуватися в цифрових просторах [3].

Поняття ІКТ компетентність розуміємо – як упевнене володіння всіма складовими навичками ІКТ-грамотності для вирішення питань, які виникають в навчальній та іншій діяльності; при цьому акцент робиться на сформованість узагальнених пізнавальних, етичних і технічних навичок. Інформаційна і комунікаційна компетентність – це здатність педагога використовувати інформаційні і комунікаційні технології для доступу до інформації, її пошуку, організації, обробки, оцінки, а також її продукування і розповсюдження, яка достатня для того, щоб успішно жити і працювати в умовах інформаційного суспільства, в умовах економіки, яка заснована на знаннях [4].

У свою чергу ІКТ-грамотність визначається як використання цифрових технологій, інструментів комунікації і мереж для діставання доступу до інформації, управління нею, її інтеграції, оцінки і створення для функціонування у сучасному суспільстві. Тобто поняття “ІКТ-компетентність” ширше поняття “ІКТ-грамотність”, включає його, спирається на нього. ІКТ-грамотність показує міру того, як і наскільки педагоги уміють використовувати різні інформаційні і комунікаційні технології, а ІКТ-компетентність свідчить про те, як педагоги вміють навчитися новим технологіям для виконання тих або інших операцій пошуку, організації, обробки та аналізу інформації, дотримуючи при цьому певні етичні норми [4].

Формування справжньої ІКТ-компетентності, перш за все, передбачає формування універсальних навичок мислення і вирішення завдань [5].

Вона передбачає наявність у вчителя трудового навчання умінь:

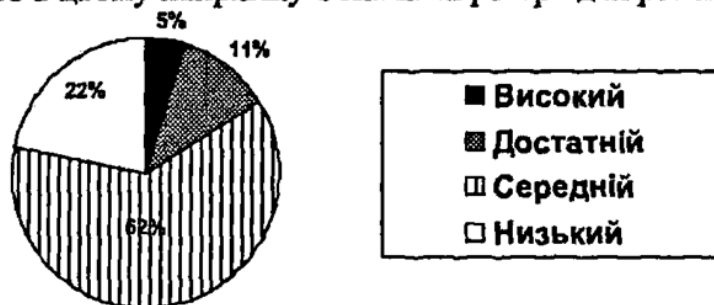
- застосовувати ІКТ у навчанні та повсякденному житті;
- раціонально використовувати комп’ютер і комп’ютерні засоби під час розв’язування завдань, які пов’язані з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням;
- будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ;
- оцінювати процес й досягнутий результат технологічної діяльності.

З метою визначення рівнів сформованості ІКТ-компетентності вчителів трудового навчання нами проведено дослідження (усне і письмове опитування) серед учителів Тернопільської області, мета якого полягала у виявленні найбільш значущих чинників, які впливають на рівень ІКТ-компетентності вчителів. В опитуванні брали участь педагоги, як міських, так і сільських шкіл, всього 146 педагогів. У відсотках кількісні показники склали 48% (70 осіб) опитаних міських шкіл, та 52% (76 осіб) сільських шкіл.

В інструментарій дослідження (анкети, бесіди, спостереження, самооцінка) були включені різні блоки питань.

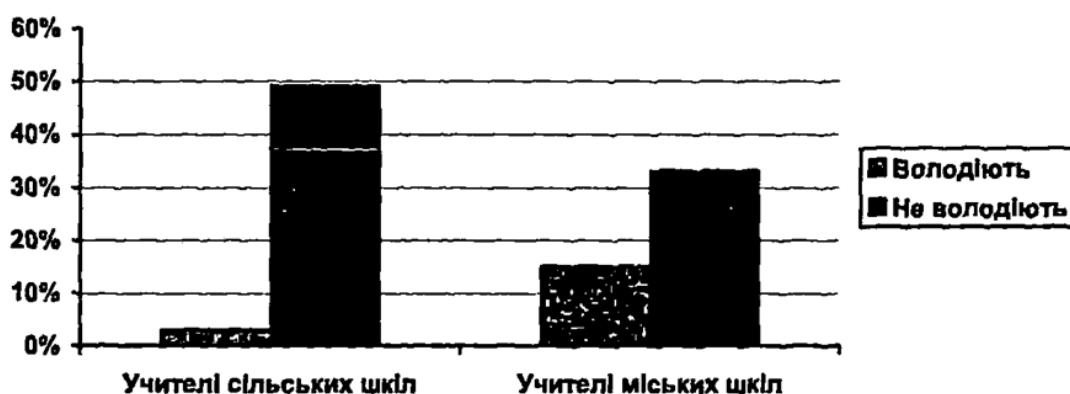
Результати відповідей респондентів-педагогів показано на діаграмі, яка відображає рівень сформованості навичок використання інформаційних та комп’ютерних технологій (мал. 1).

Аналізу відповідей респондентів свідчить, що більшість опитаних (62%) визначили свій рівень сформованості навичок використання ІКТ як середній, 22% визначили власний рівень як низький, 11% – достатній, і лише 5% оцінили свій рівень як високий. З цих результатів можна констатувати, що переважна більшість опитаних учителів (84%) самі оцінюють свій рівень як низький та середній. І тільки 16% учителів володіють високим і достатнім рівнем. Тобто в цьому напрямку є значний резерв для розвитку.

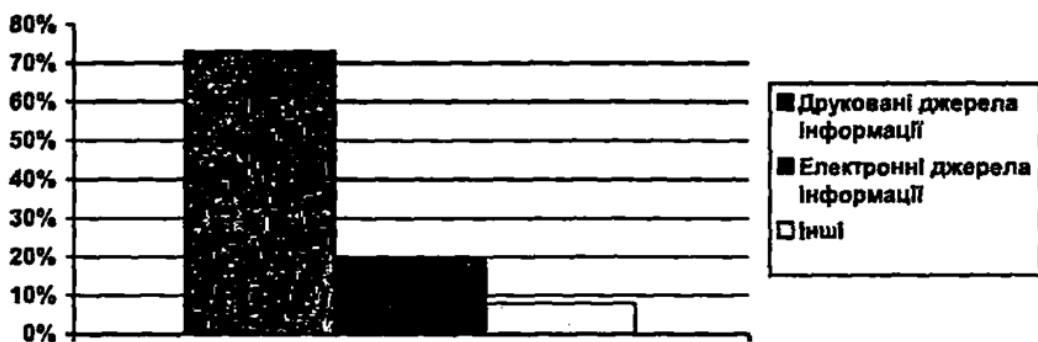
Мал. 1. Рівень сформованості навичок використання інформаційних та комп'ютерних технологій

Результати опитування свідчать, що 49% (від усієї кількості опитаних респондентів) учителів сільських шкіл та 33% учителів міських шкіл не мають технологічної підготовки та знань, а 3% педагогів сільських шкіл і 15% міських мають таку підготовку та знання, які необхідні для використання ІКТ в процесі навчання (мал. 2). Аналіз цих даних свідчить, що більшість опитаних педагогів (82%) не володіють технологічною підготовкою і знаннями, необхідними для використання інформаційних та комп'ютерних технологій, і лише 18% опитаних мають таку підготовку. Зіставивши отримані результати з результатами, які відображені на мал. 1, можна зробити висновок, що вони певною мірою підтверджують дані про те, що опитані педагоги слабо підготовлені до використання ІКТ у своїй професійній діяльності.

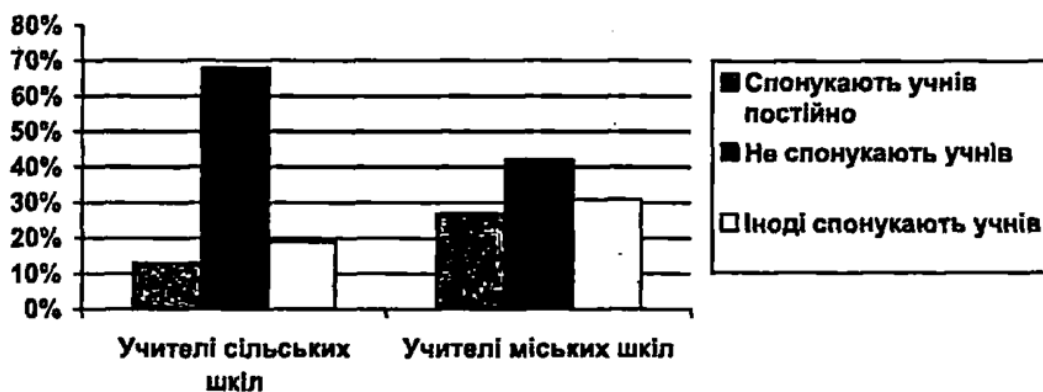
Мал. 2. Дані про технологічну підготовку вчителів трудового навчання щодо використання інформаційних та комп'ютерних технологій

Під час анкетування респондентам пропонувалося відповісти на запитання щодо інформаційних джерел, яким вони надають перевагу під час підготовки до уроку. Проаналізувавши відповіді вчителів, можна констатувати наступне. Під час підготовки до уроку 74% всіх опитаних педагогів у якості інформаційних джерел використовують друковані матеріали. Електронними джерелами інформації, зокрема Інтернетом, користуються лише 19% опитаних, і 7% використовують інші джерела інформації. Розглянувши відповіді педагогів щодо використання Інтернету як електронного джерела інформації, встановлено, що лише 6% педагогів сільських шкіл і 13% учителі міських шкіл здійснюють таку роботу (мал.3). Це свідчить про незадовільне матеріально-технічне забезпечення і відсутність у сільських школах Інтернету. Відсутність Інтернету позбавляє вчителів можливості швидкого доступу до потрібної для педагогічної діяльності інформації, обмінюватися текстом, формулами, растровими і векторними зображеннями, звуковими потоками, відео фрагментами як в он-лайн, так і відкладеному режимі. Однак, як свідчать результати, все ж таки більшість опитаних учителів трудового навчання під час підготовки до уроку використовують друковані джерелами інформації.

Мал.3. Дані про джерела інформації, якими користуються учителі трудового навчання при підготовці до уроку

Аналіз відповіді на запитання про мотиви залучення учнів до пошуку інформації в Інтернеті показав наступне: розглянувши результати опитування вчителів сільських шкіл виявлено, що з них тільки 13% постійно спонукають учнів використовувати Інтернет як інформаційне джерело, 68% не спонукають учнів використовувати Інтернет, а 19% іноді спонукають учнів до використання Інтернету. Результати відповідей учителів міських шкіл свідчать про те, що 27% опитаних постійно спонукають учнів використовувати Інтернет як інформаційне джерело, 42% не спонукають використовувати Інтернет і 31% опитаних респондентів іноді спонукають до цього (мал.4).

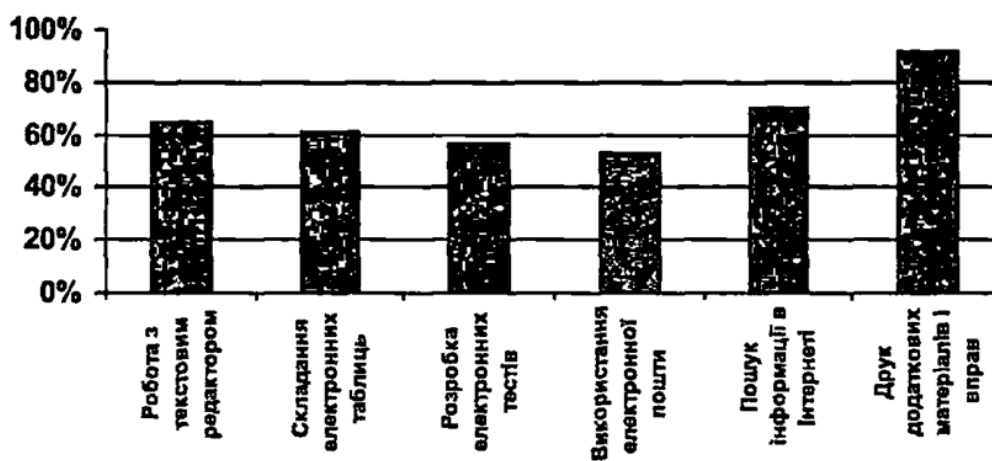

Мал.4. Спонування учнів до пошуку інформації в Інтернеті

Причина цього явища полягає у кращій матеріально-технічній забезпеченості міських шкіл, наявності укомплектованих комп'ютерних класів, студій, клубів, власних комп'ютерів. Учні сільських шкіл, поки що цього позбавлені.

Під час створення гістограми проаналізовано відповіді на запитання анкети щодо використання ІКТ у повсякденній практиці педагога. У професійній діяльності вчителя трудового навчання важливими є реалізація таких функцій: навчальної, мотиваційної, розвивальної, контрольнокорекційної, діагностичної, інформаційно-пізнавальної, конструктивно-проектувальної, дослідницької.

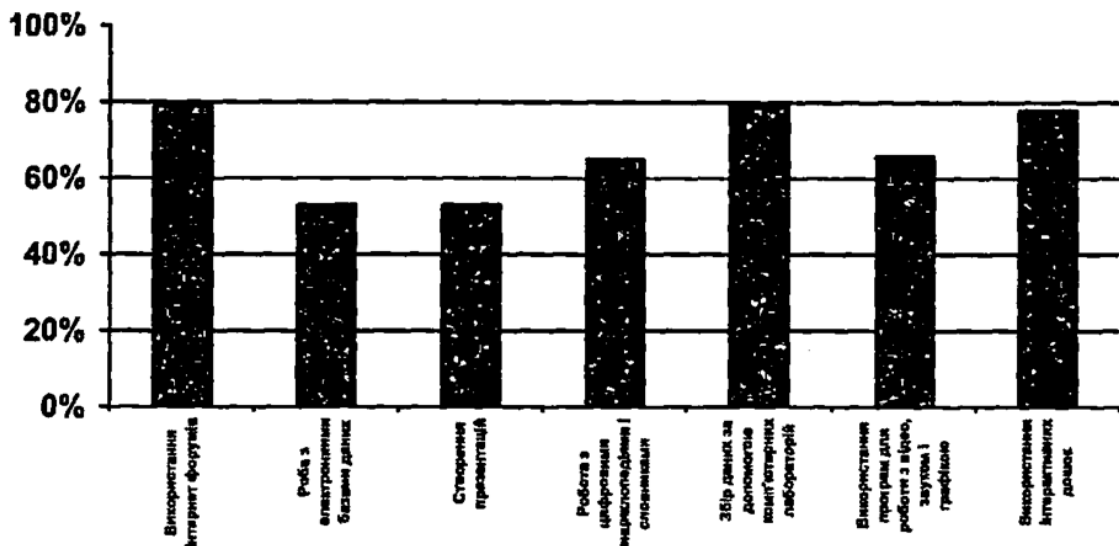
На основі результатів дослідження побудовано дві гістограми (мал.5-6).

Мал.5. Навички, якими володіють педагоги на достатньому рівні

Як свідчать результати дослідження, опитані педагоги володіють на достатньому рівні лише найпростішими і найелементарнішими навичками використання ІКТ, такими як: друк матеріалів і вправ, пошук інформації в Інтернеті, робота з текстовим редактором, складання електронних таблиць, розробка електронних тестів, використання електронної пошти. Проте залишаються безліч навичок в сфері ІКТ, які учителі трудового на-

вчання не використовують у своїй педагогічній роботі. Проаналізувавши результати, можна виділити навички, якими не володіють педагоги: використання Інтернет форумів, збір даних за допомогою комп'ютерних лабораторій, використання інтерактивних дошок, використання програм для роботи з відео, звуком, графікою, робота з цифровими енциклопедіями і словниками, створення презентацій, робота з електронними базами даних. Використовуючи ці навички педагоги могли б полегшити свою працю під час підготовки і проведення уроків.

Мал.6. Навички, якими не володіють педагоги

Оцінюючи власний рівень сформованості навичок використання інформаційних та комп'ютерних технологій, більшість (84%) опитаних педагогів оцінили свій рівень як середній та низький, і лише 16% вчителів оцінили свій рівень як достатній і високий. Оцінюючи власний рівень, учителі трудового навчання самі підтверджують свою невідповідність до використання ІКТ у своїй професійній діяльності.

Аналізуючи дані про володіння технологічною підготовкою і знаннями, необхідними для використання інформаційних та комп'ютерних технологій, виявлено, що вчителі міських шкіл мають кращу технологічну підготовку, ніж учителі сільських шкіл, проте 82% всіх опитаних не мають цієї підготовки і не володіють знаннями, які необхідні для використання ІКТ. Водночас аналізуючи запитання щодо інформаційних джерел, яким опитані вчителі трудового навчання надають перевагу під час підготовки і проведення уроків, виявлено, що 74% всіх опитаних використовують друковані джерела інформації, і лише 19% використовують електронні джерела інформації, зокрема, Інтернет.

Крім цього аналіз результатів дослідження показав, що більшість респондентів, а це 68% учителів сільських шкіл і 42% вчителів міських шкіл не спонукають учнів використовувати Інтернет для пошуку інфор-

мації зокрема та використання ІКТ – взагалі. Ці результати на нашу думку, також пов'язані із слабким володінням учителями трудового навчання інформаційно-комунікаційними технологіями.

Висновки та перспективи. Таким чином, виділення ІКТ-компетентності як окремої складової професійної компетентності педагога обумовлено активним використанням ІКТ у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і в освіті.

ІКТ-компетентність заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати пайновітніші досягнення техніки в своїй професійній діяльності. Слід зауважити, що майже всі науковці виділяють цю компетентність як обов'язкову складову професійної компетентності педагога.

Важливим результатом освіти є набуття майбутнім учителем трудового навчання комплексу компетентностей, що необхідні для професійної діяльності. Ми акцентуємо увагу на здатності майбутнього вчителя використовувати ІКТ у своїй професійній діяльності, спрямованій на навчання та виховання підростаючого покоління.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні педагогічних умов формування ІКТ-компетентності у майбутніх учителів під час навчання у вищих педагогічних закладах освіти.

Список використаних джерел

1. ЮНЕСКО об информационном обществе: основные документы и материалы. – СПб., 2004. – 120 с.
2. Российское информационное агентство “РосБизнесКонсалтинг” [Електронний ресурс] – Режим доступу.: <http://www.rbc.ru>
3. ИКТ-грамотность / Учительская газета [Електронний ресурс] – Режим доступу.: <http://www.ug.ru/issues/?action=topic&toid=2244>
4. ИКТ-компетентность [Електронний ресурс] /Copyright 2006. - ЦРО АНХ при Правительстве РФ. – Режим доступу.: <http://ictest.ru/>
5. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання / [Олійник В.В., Биков В.Ю., Гравіт В.О., Кухаренко В.М., Жук Ю.О., Антошук С.В., Кліменко А.Л., Сябрук Т.І.]; за заг. ред. В.В. Олійника. – К.: Логос, 2006. – 408 с.
Стаття надійшла до редакції 23.05.2010р.

УДК 378.147: 37

*К.Ю. Савченко
аспірантка,
Криворізький ДПУ*

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СИТУАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто проблеми моделювання професійних ситуацій на заняттях з педагогічних дисциплін. Проаналізовано поняття “педагогічна ситуація”, “моделювання”. Показано як можливо використовувати моделювання педагогічних ситуацій в навчальному процесі вищої школи. Доведено ефективність моделювання педагогічних ситуацій при вивченні педагогічних дисциплін.

206

Педагогіка вищої та середньої школи. – 2010. – Вип. 30.